

Mitä nämä 1800-luvulla naimisissa olleet ihmiset tekivät keskenään

Marita Kärkkäinen

Jette Kaarsbøl: Suljettu kirja (Den lukkede bog, 2003, Otava 2007, suom. Päivi Kivelä)

Ilmaisu "suljettu kirja" on surumielinen. Eihän kirjan tarkoitus ole olla suljettu. Kirja haluaa tulla avatuksi ja luetuksi. Omalla tavallaan suljettu on myös *Suljettu kirja* -romaanin päähenkilö Frederikke, 1800-luvun lopun Kööpenhaminassa asuva nuori nainen. Frederikken ja samalla koko yhteiskunnan suhde seksuaalisuuteen on monitasoisen, hienosti kirjoitetun romaanin kipeintä ainesta ja luo tarinan traagisen kaaren.

"Hän tietää, mitä naimisissa olevat ihmiset tekevät keskenään, ja tietää myös, että se – syistä, joita hän ei oikein käsitä! – on luvallista ja hyväksyttyä."

Tarinan alkuvaiheissa Frederikke on ajautunut kihloihin papiksi opiskelevan Christianin kanssa. Kaiken pitäisi olla kunnossa, kunnes Frederikke järkyttyy suunnattomasti, kun mies yrittää kielisuudelmaa:

"Se oli suunnaton henkilökohtainen loukkaus ja niin tyrmistyttävä teko, ettei hän olisi hämmästynyt enempää, vaikka mies olisi ilman ennakkovaroitusta riipaissut vaatteet päältänsä ja esitellyt ylpeänä kauniisti sojottavaa elintään keskellä päivää! — ja kun hän yhtäkkiä tajusi sen tuskallisen tosiasian, että teko oli varmasti *normaali*, koko hänen kuvansa maailmasta ja tulevaisuudesta rakoili, hänen ruumiinsa jäähmettyi ja hänen suunsa ja huulensa kuivuivat yhdeksi ainoaksi murskaavaksi vastalauseeksi."

Kihlaus purkautuu, kun Frederikke suostuu Frederik Faberin kosintaan. (Heidän nimiensä samankaltaisuus tuotti kieltämättä hiukan vaikeuksia romaania lukiessani ja vaatii tarkkuutta myös tämän jutun lukijalta.) Kosintaan liittyy erikoinen ehdotus avioliitosta, jossa kumpikin voisi säilyttää oman vapautensa. Frederik edustaa uusia, radikaaleja ajatuksia perheestä ja yhteiskunnasta eikä kannata perinteistä avioliittoinstituutiota. Hän perustelee kosintaansa halullaan pelastaa Frederikke joutumasta huonoon avioliittoon Christianin kanssa. Rehellisyyden nimissä mies toki tunnustaa, että avioliitto helpottaisi hänen omaakin elämäänsä ("*Naimisissa olevan miehen on huomattavasti helpompi saada professuuri.*") ja toisi käyttöön tädin ison perinnön, jonka saamisen ehtoihin kuuluu avioliitto. Rakastunut Frederikke suostuu. Lukijalle on jo tässä vaiheessa selvinnyt, mitä Frederikin ehdotuksen takana on, mutta Frederikille se valkenee vasta vuosia myöhemmin. On hyvin traagista, että juuri kun aviomiehensä rakkautta janonneella Frederikillä olisi mahdollisuus itse osoittaa rakkautta ja hyväksyntää, hän pettää avioliiton henkeä koskevan lupauksensa.

Romaanissa on kohtausta, joka ensimmäisellä lukukerralla vaikutti koomiselta välipalalta vakavamman aineksen joukossa. Elettyään vuosia selibaattiavioliitossa Frederikke ihastuu puuseppä Ernst Madseniin, joka kasvoiltaan on Frederikin näköinen mutta muuten rotevampi, rahvaanomaisen lihaksikas. Aviomiehen ollessa matkoilla Frederikke kutsuu Ernstin korjaamaan kaapinovea. Ernst tulee ja ”tuoksuu raikkaalta ilmalta”. Frederikke vertailee edelleen Frederikin ja Ernstin yhtäläisyyksiä ja eroja.

”Mies istuu tuolilla eri tavalla kuin Frederik. Jotenkin jämäkämmin. Hänen leukalihakset liikkuvat, kun hän pureskelee leipää.”

Mies korjaa kaapinoven eikä halua ottaa siitä maksua. Päinvastoin hän haluaa antaa Frederikkelle lahjan ja pyytää saada tulla tuomaan sen. Frederikke kieltää ensin, mutta miehen kosketuksen pehmittämänä hän antaa luvan tulla seuraavana päivänä. Mies tulee, ja varmasti kumpikin tietää, missä aikeissa. Mutta miten Frederikke näkeekään hänet:

”Ensimmäisen, tuskallisen sekunnin aikana hänen ainoa tunteensa on pettymys; hänen sisimmässään haave pirstoutuu, romahtaa ja haihtuu – kerätäkseen sitten voimansa ja syntyäkseen uudelleen hirvittävänä ärtymyksenä.

Vaatteista se johtuu!

Mikä ihmeen myötäsyttyinen vika rahvaassa on, kun kaikki heidän yrityksensä näyttää kunnan ihmisiltä on tuomittu epäonnistumaan niin, että he näyttävät vain entistä sääliävämmiltä? Tosiasiassa se on hirvittävän surullista; hänen edessään ei seiso roteva, ylpeä ja tarmokas puuseppä pölyä silmäripsissä ja työkaluja taskuissa, vaan pyhäpukuinen idiootti! Pyrkyri. Mönkinmies pitäjänvoudin puheilla. Puhtaaksi hinkattu rippikoulupoika papin edessä.

Ja aivan, aivan liian nuori.

Pelkkä poikanen.

Tumma villakangas on suoraan sanoen kurjaa laatua, ohutta ja ala-arvoista, siitä ei pääse mihinkään, vaikka hän yrittääkin laimeasti olla piittaamatta siitä. Kauluksettoman paidan päälle puettu takki on liian lyhyt, kulunut hihoista ja ahdas hartioista. Housunlahkeet ovat puolitangossa ja linttaan käveltyjen (ruskeiden!) kenkien kärjet osoittavat naurettavasti ylöspäin häntä kohti. Hän toteaa mielipahakseen, että miehellä on samat sukat kuin eilen.”

Frederikke on jo valmis heittämään miehen ulos, mutta kun mies naulaa hänet eteisen seinää vasten ja suutelee, Frederikke antautuu. Ja mikä parasta, Ernst Madsen on *”käsityölläinen Jumalan armosta, työkalunsa taitava käyttelijä”*. Kun lemmeleikkien jälkeen selviää, että mies ei ole koskaan maistanut samppanjaa, Frederikke katsoo jo tulevaisuuteen ja tajuaa, miten paljon hän voisi miehelle opettaa:

“Hän kyllä loisi miehen komeudelle puitteet jotka siltä vielä puuttuvat mutta jotka sille kuuluisivat; kuljettaisi hänet valoisiin maailmoihin, tanssisi hänen kanssaan sähkövissä saleissa, näyttäisi hänelle mitä rakkaus on, opettaisi hänet juomaan samppanjaa ja syömään ostereita ja... niin no! – etsimään kelvollisen räätälin!”

Frederikke kokee löytäneensä suuren onnen ja kuvittelee, miten suku tulee puusepistä raivostumaan, mutta hän ei piittäisi, sillä *“rakkaus on liian suurta, liian rajua”*. Haaveissaan hän kuitenkin päätyy siihen, että hän matkustaa puusepän kanssa pois, Italiaan, jossa he eläisivät Frederikken rahoilla mukavasti. Tunnelma kuitenkin muuttuu, kun he menevät makuuhuoneesta arkihuoneeseen, Frederikin sikarilaatikolle. Heidän keskustellessaan ilmenee, että Ernst on luullut erästä *“ohuttukkaista rillipäätä”* Frederikken mieheksi. Koko tilanteesta ärsyntyneenä ja komean Frederikin puolesta loukkaantuneena Frederikke näkee taas Ernstin toisella tavalla:

“Hän on kiusallinen. Naurettava ja kiusallinen. Kaikki tuo puhe rahasta ja tavarasta. Miten rahvaanomaista.”

Ja taas tilanne ja Frederikken mieli muuttuu, kun Ernst kantaa hänet takaisin makuuhuoneeseen. Siinä missä pappisulhasen kieli oli tuntunut Frederikken suussa etanakasalta, Ernst on itse Vapahtaja! *“Ellei se ole tämä mies niin kuka sitten?”* Frederikke on varma, että tunne on molemminpuolinen. Kun mies viivyttelee lähdön kanssa, Frederikke tulkitsee sen haluttomuudeksi lähteä, ja kun mies alkaa pukeutua, Frederikke tajuaa, ettei hänen pidäkään muuttaa miestä, vaan hän itse voisi alkaa elää yksinkertaista elämää tämän kanssa. Tämän oivalluksen jälkeen Frederikke tajuaa, miten ylivertainen Ernst on Frederikkiin nähden. Ernst viivyttelee edelleen lähdön kanssa:

“Miehen niska on kumarassa. Hän on niin surullinen. Niin on Frederikkekin, hän kaipaa jo miehen tuoksua, tämän ihoa omaansa vasten. Tästä eteenpäin on tärkeintä huolehtia, etteivät läheisyyden hetkien väliajat veny liian pitkiksi.”

Lopulta mies avaa suunsa ja pyytää rahaa edellispäivänä korjaamastaan kaapinovesta! Ja Frederikke, joka on odottanut kuuta taivaalta, uutta elämää ja rakkaudentunnustusta, pitää hämmästyttävän hyvin pokkansa ja ottaa rahakukkaron esiin.

“Miehen silmät välähtävät kun hän näkee setelit. Sitten hän ryhdistäytyy ja palaa rooliinsa.

“Ei! Te olette järjiltänne! Noin paljon en voi ottaa.” Hän nostaa torjuvasti käntensä.

“Roskaa”, Frederikke näpättyä.

Mies jättää vastustelut sikseen ja palaa rakastajan rooliinsa. Hän vetää Frederikken syliinsä. Tämän tekisi mieli huutaa, lyödä häntä, sysätä hänet pois,

mutta hänen on pakko pelata mukana. Hänen arvokkuutensa viimeiset rippeet ovat näiden teennäisten lemmenoitusten varassa.”

Lopuksi he käyvät lähes teatraalisen keskustelun uuden tapaamisen mahdollisuudesta, vaikka kumpikin tietää, ettei uutta tapaamista tule. Kun mies vihdoin lähtee, Frederikken viimeinen havainto hänestä on naurettavien kenkien kopina portaikossa.

Uudelleen luettuna Frederikken syrjähyppyn koomisuus tuntuu olevan kyynelillä kostutettua, sillä kuka onkaan traagisempi kuin rakkautta kaipaava ihminen.

Romaanissa seurataan myös vanhan Frederikken viimeisiä aikoja, kun hän yksinäisenä muistelee elämäänsä ja yrittää hyvittää Frederikille tekemänsä vääryyden. Ilmaisulla ”suljettu kirja” on myös toinen, armollisempi merkitys. Kirja on avattu, luettu ja suljettu niin kuin elämä on eletty ja se kerran päättyy.